

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 054-4436366, פקס: 09-9579540

http://cracowassociation.blogspot.co.il/
www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 87, אפריל 2014 ניסן תשע"ד

אביב ה'א' פסח בא

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

**הנכם מוזמנים
לעצרת זיכרון לנספי קהילת קרקוב
ופתיחת התערוכה
"המכבים של הספורט -
ספורט יהודי בקרקוב"
ביום הזיכרון לשואה
יום ב' כ"ח בניסן תשע"ד 28 באפריל 2014
בשעה 09:00
במכללה האקדמית וינגייט**

הסעות מאורגנות למכללת וינגייט תצאנה

מתל-אביב בשעה 08:15 מתחנת רכבת ארלוזורוב

מחיפה בשעה 08:00 מרחוב חורב 20

נא להרשם בהקדם

טלפון 054-4436366 דוא"ל: haber.lili@gmail.com

ההסעות תגיענה עד סמוך למקום שבו תערך האזכרה
קיימים סדורי נגישות למתקשים בהליכה או עליה במדרגות
(נא להודיע בעת ההרשמה)

התערוכה "המכבים של הספורט - ספורט יהודי בקרקוב" הוכנה על ידי
המוזיאון היהודי בקרקוב, והוצגה לפני כשנתיים במוזיאון היהודי בבית הכנסת
הישן של קז'ימייז'. מנהלי המוזיאון ואוצר התערוכה ניאותו לאפשר לנו להציג
בישראל את התערוכה המספרת את סיפור "מכבי" קרקוב, "יוצ'נקה" וקבוצות
נוספות. התערוכה כוללת צילומים מקוריים והטקסטים המלווים תורגמו
לעברית על מנת לאפשר לצעירים ללמוד ולהתרשם

פתיחת התערוכה תערך

בנוכחות אוצר התערוכה במוזיאון היהודי בקרקוב
מר פיוטר פיגיללה

Nad uśpionym Krakowem
Pieśń unosi dalekie echa tęsknoty
Caluny smutku układają się
nad łanami
Z rosą łez, aż do świtu.
Jedynie Wawel czuwa nad
Plantami i kasztany z
klonami oczekują dźwięk
Hejnału i rynek upiększony
Mickiewiczem
Marzy wiek za wiekiem
jak Wisła płynie
Strumieniami szpoeńskim
żalem.

Kraków ziewa pyskiem
bramy florińskiej
Aż pod kopiec Kósciuszkowy.
"Tęcza blasków Promienista"
zaśpiewa
Słowackim. Kraków woła starym
Jagielonem i polskie maki
czerwienią
Sukiennice. Strój krakowianki wisi
W szafie i gdy błyskawice
pieśni budzą
Bezsenne noce, tańczy i majaczy.

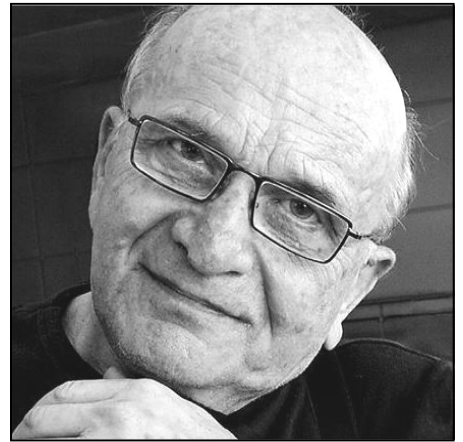
To Mój Kraków bije w serce
dzwonem Zygmunta i Szyborska
Uśmiecha się z zaswiatów.

Bronka Klebanoff

תזכורת לתשלום דמי חבר לשנת 2014 בסך 150 ₪
מי שטרם שילם את דמי החבר לשנה זו מתבקש לשלם המחאה
לת.ד. 17209 תל אביב 6117102
לחילופין אפשר להעביר כנקאית לחשבון 2167/89
בנק איכוד (13) סניף הסדנאות הרצל'ה (079)

“זה מלווה אותי כל החיים”, יעקב הולנדר ז”ל 1928-2014

מתוך ראיון עם יעקב הולנדר שהתפרסם ב“עיתון מקוון - חינוך והוראה מתקשבת” של יד ושם
http://www.yadvashem.org/yv/he/education/interviews/jacob_hollander.asp

יעקב (יאנק) הולנדר נולד בשנת 1928 בקרקוב. בתקופת השואה התגורר עם משפחתו בגטו קרקוב ובהמשך היה אסיר במחנות שונים ביניהם פלשוב, אושוויץ ומאוטהאוזן. לאחר המלחמה נמנה על ילדי סלבינו, עלה לארץ באניה 'כתריאל יפה' אך גורש לקפריסין, שם, בין שאר עיסוקיו, ניהל את מקהלת המחנה. עם השחרור מקפריסין נקלט הולנדר בקיבוץ משמר השרון יחד עם כל חבריו למקהלה ונשלח ללמוד את יסודות הניצוח וההלחנה. הולנדר הלחין שירים רבים, חלקם זכו במקומות הראשונים בפסטיבלי הזמר. הוא אף שימש כמעבד קולי ומנצח של ההרכבים הקוליים – 'הרעננים', 'אדם לאדם', 'זמר לך' ועוד ולהקות צבאיות רבות.

נפגשו איתו לשמוע על זיכרונות ילדותו מהעיר קרקוב, על החיים בגטו בעיר, ועל קורותיו במהלך המלחמה ולאחריה, עת הפך לאחד המלחינים הבולטים בנוף הזמר הישראלי.

“נולדתי בקרקוב בשנת 1928 להורי אברהם ורגינה. השנה שמופיעה במסמכים היא שנת 1929 אבל זו טעות. כשהגעתי ארצה באוניה הראשונה שהוגלתה לקפריסין, אמרו לנו אנשי הסוכנות: 'תגידו שאתם צעירים יותר בשנה' כדי שיוכלו להעלות אותנו. אחר כך רציתי שישנו את זה חזרה אבל כבר לא היו יחסים [מדיניים] עם פולין וזה נמשך. אני כבר השלמתי עם זה, שאני צעיר יותר בשנה.

המשפחה הייתה די ידועה, בעיקר בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה. משפחה מאד מסועפת,

תמיד שאלו אותי 'מאיזה הולנדרים אתה?'. היו אלה שלוש משפחות שהיו מאד קשורות זו לזו. סבא שלי, דוד הולנדר, היה איש מאד ידוע בקרקוב, ובעל תואר כבוד שהוענק לו על ידי פרנץ יוזף - 'הספק הראשי של הקיסר פרנץ יוזף' והוא בנה עבורו פרויקטים של הצבא בכל רחבי גליציה, ובנוסף היה בעל רישיון בלעדי להוצאת חול מהויסלה.

בכלל, לא ידעתי הרבה על המשפחה, אבל כשהייתי באושוויץ, פגשתי איש אחד מקרקוב, ישבנו לילה שלם ואני סיפרתי לו מי אני והוא אמר לי 'בוא, אני אספר לך על המשפחה שלך'. הוא באמת גילה בקיאות בלתי רגילה וגילה לי כל מיני דברים דרמטיים, סיפורים שהיו טאבו במשפחה. כשהגעתי ארצה פגשתי אח של אבי ושאלתי אותו: 'האם זה נכון שכך וכך וכך?' הוא היה המום; 'מאיפה אתה יודע את זה' הוא שאל. אחד הסיפורים היה קשור לסבא שלי; התגלה שבווינה הייתה לו מאהבת. המשפחה של אשתו הייתה משפחה מאד מסורתית, והדבר גרם לזעזוע נורא. נערכה לו 'לוויית חרס' ובעקבותיה הוא נאלץ לעזוב את קרקוב ולעבור לגור בווינה, שם הוא גם נפטר. היה זה הסוד המשפחתי שלא שיתפו בו את ילדי המשפחה.

היינו שלושה אחים. האח הגדול, דולק, היה יליד 1919 והאח האמצעי, פֶּנֶק, נולד ב-1922. אני הייתי בן הזקונים, התקווה האחרונה של אימי שתהיה לה בת. עם אימא דיברתי גרמנית, עם אבא רק פולנית. עברית לא דיברנו בבית, את זה למדתי בארץ. אימי, רגינה לבית זימריץ, הייתה עקרת בית. היא נולדה בצ'רנובץ וגדלה בווינה. אבי, אברהם הולנדר, היה חייל בצבא האוסטרי והם הכירו בעצם בווינה. לאבא שלי היה עסק של פרוות - הוא ייצא לארצות הברית פרוות לבגדי ילדים ובנוסף היה לו גם סלון פרוות בקרקוב. הוא התחיל לעסוק בכך לאחר האירוע עם סבי - המשפחה התרסקה והוא היה צריך להתחיל ללמוד מקצוע. הוא התחיל ממש מכלום, כל העושר של המשפחה נעלם בעקבות הסקנדל המשפחתי ועם פירוק הקיסרות האוסטרו-הונגרית.

גרנו ברחוב מיודובה בקז'ימיר',

שהיה איזור יהודי, והתגוררו בו משפחות יהודיות רבות. הרבה מאד מבני המשפחה שלי התגוררו בקרקוב. לא היינו משפחה אורתודוקסית, אבל כן מסורתית. אבא שלי אפילו קיבל תואר גבאי בית כנסת מבית הכנסת 'הישן'. זה היה תואר נדיר שעלה לו הרבה מאד כסף... וגם אחרי כל האירועים עם סבא שלי, זה היה כמעט לא יאמן שנתנו לו את התואר הזה. היה לנו בית כשר, ואת החגים הינו חוגגים כל המשפחה יחד; החגים היו מאד יפים אצלנו. אמא שלי שרה נפלא ואבא גם. כל השכנים חיכו לסדר פסח אצלנו כדי לשמוע אותנו שרים ואני זוכר אותו כחג נפלא.

היו בקרקוב בתי כנסת רבים ביניהם - בית הכנסת הישן והטמפל. בחגים, כמו ראש השנה ויום כיפור, היינו הולכים לבית הכנסת 'הישן', וביום שישי הייתי הולך רק עם אבא אל הטמפל. הייתה שם מקהלה מעורבת של נשים וגברים והם היו שרים ליטורגיות. זו הייתה הפעם הראשונה ששמעתי מקהלה. לפני שלוש שנים הופעתי עם מקהלה ביטמפל בקרקוב, מקהלה שהופיעה גם בבית הנבחרים הפולני, וזו הייתה מעין סגירת מעגל.

למדתי בבית ספר פולני, אבל רוב התלמידים בו היו יהודים. היו לי גם מעט חברים פולנים. לא למדנו עברית בבית הספר, אבל היה לנו מורה לדת, שלמעשה לימד היסטוריה. היו לי הרבה חברים ואני זוכר אותם טוב מאד. היינו משחקים כדורגל; היה לי חבר שהתעניין בחידושים טכנולוגיים והיה משתף אותי בזה; היו לי שני חברים אחים - יולק ואדק גולדשטיין, אני מזכיר אותם כדי שאולי מישהו יקרא וימצא קשר.

בשבת אחרי צהריים היינו הולכים לקולנוע - זו הייתה מסורת שכזו - האחים שלי קיבלו עבור זה כסף מההורים, אך רק בתנאי שייקחו גם אותי. בדיעבד, הם מאד רצו שאבוא איתם, מכיוון שהתברר שהייתי זוכר את המנגינה שהייתה בסרט, אז הם לקחו אותי בתור טייפרקורדר... בכלל, הלכנו להרבה מאד סרטים וגם הצגות פה ושם. היה לי דוד אחד שהיה קומיקאי בתיאטרון יידיש, ושם הכירו אותי, אז נכנסתי בלי תשלום.

(המשך בעמוד הבא)

"זה מלווה אותי כל החיים" (המשך)

מרץ 2008 ככר גיבורי הגטו, יעקב הולנדר נושא דברים לפני תחילת המצעד לציון חיסול הגטו, במסע אל עברו, יחד עם כ-80 חברי מקהלותיו

למעשה נחשבתי לתקופה מסוימת ילד פלא בתחום הציור; זה לא היה כל כך יוצא מן הכלל לדעתי, אבל ככה חשבו. דוד שלי היה נשיא איגוד הציירים, והיו לי במשפחה עוד ציירים, וכולם חשבו שזו הדרך. לא חשבו על מוזיקה. אבל עוד לפני המלחמה, איבדתי עניין בציור ויותר התעניינתי במוזיקה. אני ואחי לא היינו שייכים לתנועת נוער, אבל הייתי במועדון ספורט, וגם אחי. אחד מהם היה סגן אלוף קרקוב בפנינג פונג, שהיה ענף יהודי מובהק. בכלל, הנוער היה מאוד פעיל בספורט.

כשפרצה המלחמה, הייתי בן 11. את היום בו פרצה המלחמה אני זוכר כאילו היה זה אתמול; יצאתי עם אבי לפינת הרחוב, שעליו סיפירתי קודם, ושם עמד קיוסק שבו היו תולים מודעות לגיוס. אבא הלך לראות האם השנתון שלו מתגייס ואז עברו בשמיים שלושה מטוסים גרמנים. המשכתי ללכת עוד זמן מה לבית הספר אבל מהר מאוד הוציאו משם את היהודים ואסרו עליהם לבוא. בעקבות כך, ארגנו כמה אנשים בית ספר מאולתר - היינו באים אל המורה הביתה, ישבנו סביב שולחן עגול גדול וכך למדנו. אך זה לא נמשך זמן רב כי היא פחדה. היא לא הייתה יהודיה.

אחי האמצעי למד בבית ספר מסחרי ואחי הגדול התחיל לעבוד אצל חבר של אבי. עם פרוץ המלחמה הייתה סכנה של גיוס ולכן הייתה בריחה רגלית גדולה של הנוער למזרח פולין, ביניהם היה אחי הגדול. הייתה איזושהי תכנית שהמשפחה תברח להונגריה או שוויץ. אבל לא יכולנו לבצע את זה כי אחי הגדול, כאמור, ברח, ולא ידענו מה עלה בגורלו. היינו מוכרחים לחכות שיחזור, וכך איחרנו את האפשרות לברוח מפולין.

אבי היה נפגש כל יום בשעה 5 בקפה 'רויאל' עם קבוצת ברידג'. אפשר היה לכוון את השעון לשעה חמש לפי הפגישות שלהם. כשנכנסו הגרמנים לקרקוב, התחילו רדיפות של היהודים. בין השאר הם היו באים לבתי קפה, מוציאים את היהודים החוצה, נותנים להם מטאטא ומצווים עליהם לטאטא את הרחוב. אבל לאבא שלי הייתה תעודה של קצין אוסטרי, אז כיבדו אותו מאד, והוא לא סבל כל כך. יום אחד, ארבעה שבועות לאחר הכיבוש הגרמני, נכנסו גרמנים לבית הקפה 'רויאל', ביניהם היה אחד כנראה מהס"ס, והוא לקח את התעודה של אבא וקרע אותה לגזרים. בעקבות זאת אבא אמר שזה

הזמן לצאת מפה ועברנו להתגורר בכפר בז'יזני, שם שכרנו אגף בבית של משפחה פולנית. משפחות יהודיות רבות ברחו מקרקוב לשם ולעוד שלושה או ארבעה כפרים בסביבה. בכפר הזה גם ערכו לי את בר המצווה. היה שם בית כנסת בתוך דירה ושם חגגנו. היה לי רבי שהיה בא אלינו פעם בשבוע, עוד מהתקופה שהיינו גרים בקרקוב, ומלמד אותי לקרוא מתוך הסידור. כעבור כמה שבועות הרחיבו את האיזור שאמור היה להיות נקי מיהודים ונאלצנו לעבור לכפר אחר. אני התיידדתי עם המשפחה הפולנית אצלה גרנו וכשנאלצנו לעזוב לכפר רחוק יותר, הם התחננו לאבי שישאיר אותי אצלם. אבל זה היה בלתי אפשרי כי הכפר כולו כבר ידע שאני יהודי. כך כל שלושה-ארבעה חודשים הייתה הוראה כזו וכל פעם ברחנו רחוק יותר, עד שיצאה הוראה שכל היהודים בכפרים הללו צריכים לחזור לקרקוב ולהיכנס לגטו.

אל הגטו נכנסתי יחד עם ההורים והאחים שלי. לחלק מהמשפחה המורחבת שלי הייתה אזרחות הונגרית והם יכלו להמשיך ולהתגורר בקרקוב. אני זוכר היטב את הרחוב בגטו - רחוב לימנובסקייגו. אף פעם לא ראיתי איך הבית נראה מהרחוב עצמו כי זה כבר היה מחוץ לגטו. בעצם אל הבית הינו מגיעים תוך כדי מעבר מחצר לחצר. גם בגטו, אני זוכר שחגגנו את החגים, במעין בית כנסת מאולתר. הגטו היה מחולק לאיזור של צעירים ואיזור של מבוגרים וילדים. אני עברתי עם ההורים שלי לגטו של המבוגרים (הוא נקרא אוקראינה, אני לא יודע מדוע), שם גרנו יחד עם משפחה נוספת של הורים וילדה בגילי. שמו של אב המשפחה היה דר' יוזף שרייבר. הוא היה מחזאי חובב ואבא שלי היה במאי חובב והם קראו הרבה מחזות יחד.

יום אחד הגיעו שמועות לגטו שעומדת להיות אקציה גדולה. אבא שלי הציע לשותפינו לדירה לבנות

במרתף סוג של מחבוא; בדירות בחדר במרתף, ששימש מעין מחסן, ובו שמרו את מגלשות השלג, משחקי ילדים, פחם, יין ועוד. אבא שלי רצה לארגן אפשרות כניסה למרתף ולעשות פטנט שמבחוץ ייראה כאילו המרתף סגור. דר' שרייבר אמר לאבא שלי: "עזוב שטויות, לא יהיה שום דבר", אני אפילו זוכר את הטון בו הוא אמר את הדברים. אבל אבא לא שמע בקולו - היו לו ידיים טובות והוא הצליח לקנות חומרים ולבנות במרתף בריח מאד מסיבי, שאפשר היה להיכנס ולסגור אותו. אבל, הוא לא הספיק לעשות את הפטנט שלו.

ערב אחד, באוקטובר 1942, שמענו שעומדת להיות אקציה והגרמנים מתחילים לאסוף יהודים. לקחנו שמיכות פוך וברחנו למרתף. מיד כשנסגרנו מבפנים שמענו קולות של חיילים גרמנים יורדים במדרגות. שמענו שפורצים את כל הדלתות ומגרשים את כל היהודים. שמענו בכי. אני זוכר את כל הקולות.

(המשך בעמוד הבא)

”זה מלווה אותי כל החיים” (המשך)

בסוף הגיעו לדלת האחרונה והתחילו לפרוץ את הדלת. נוצר סדק ועם כל מכה, הסדק הלך והתרחב. אבא עמד ליד הדלת עם מוט ברזל. הוא לא היה תמים ואני חושב שהוא ידע שלא היו לו הרבה סיכויים – אולי הוא העדיף שיירו בו. ופתאום אחד החיילים אומר לשני – ”עזוב, נבוא הנה יותר מאוחר...” זה פשוט סיפור שלא יאמין. לא יאמין! אני זוכר את זה בדיוק דקה אחרי דקה. איך זה קרה הנס הזה? מה פתאום? אנחנו ניצלנו, בודדים מכל האיזור, אולי יחד עם עוד משפחה או שתיים. ישבנו שם, בלי הגה. אני זוכר את הבוקר בו יצאנו מהמרתף ועברנו לחלק השני של הגטו, של הצעירים – שם היו שני האחים שלי. הם ידעו שחיסלו את כל הגטו וכשראו אותי, הם לא האמינו.

בשדה התעופה בקרקוב היה מחנה עבודה גרמני, שכדי להגיע אליו היה צריך לשלם כסף. אבא שלי הצליח להשיג רק ארבעה תגים עבורו, ואחי האמצעי בא איתנו אבל היה בלתי לגאלי והסתתר כל הזמן על הגג בצריף ששכנו בו. גרנו שם בתנאים אידיאליים יחסית למלחמה.

לאחר מכן העבירו את כולנו לפלשוב. אמי נשלחה למחנה הנשים, ואותי ואת אחי בנק העבירו למחנה העבודה ששימש כבית חרושת ליצור פגזים. עבדנו ליד תנור בחום של אלפיים מעלות, והתפקיד שלנו היה להוציא את הפגזים מהתנור ולשים אותם בתוך בריכה של חול ומים. זו הייתה עבודה נוראה. החום היה בלתי נסבל. בסטרטוביצה הייתה מגיפה נוראה של טיפוס ובנק חלה. בצהריים הייתי לוקח בשבילו צלחת מרק לצריף של החולים, ואחר כך נדבקתי גם אני ונשארתי לשכב בצריף. כשפתחתי את העיניים, בנק ישב לידי, הוא הבריא בינתיים והוא טיפל בי.

דולק וההורים נשארו בפלשוב. לאחר מכן, העבירו כנראה את דולק למחנה ברגן בלזן. הכול הגיע אלי משמועות. אותו כבר לא ראיתי יותר. אמי נפטרה בפלשוב ואבי נשלח בטרנספורט של מבוגרים ב-15 למאי 1944 למשרפות באושוויץ. אני ובנק נותרנו יחד כמעט עד סוף המלחמה.

בהמשך העבירו אותנו לעבודה במכרות פחם ברדולטובה. שם לכל אדם היה ממונה, כורה פחם, ואנחנו היינו העוזרים שלו. הממונה שלי, תיאודור פבליצ'ק, היה פולני אציל נפש. בחג המולד הוא הביא לי עוגה גדולה ואמר לי לאכול, אכלתי חצי מהעוגה ואת החצי השני הסתרתי כדי

לקחת לבנק. הוא ראה זאת, החוויר ואמר ”אתה רוצה שיכניסו אותי לבית הסוהר בגלל שהבאתי לך עוגה? מיד תאכל את הכול!” בלית ברירה אכלתי הכול. בערב כשחזרתי למחנה, סיפרתי לבנק שהייתה לי עוגה בשבילו ונאלצתי לאכול אותה. בכיתי. אני לא זוכר אם אי פעם בכיתי כך. לא יכולתי לסלוח לעצמי שאכלתי את כל העוגה. הוא ניסה להרגיע אותי אבל זה היה צער כזה, שקשה לתאר אותו. נדמה לי שלא חוויתי עוד יום כזה. זה מלווה אותי כל החיים, הדבר הזה, שבאתי וסיפרתי לו שלא יכולתי להביא לו עוגה והייתי צריך לאכול אותה כולה.

שם, במכרות פחם ברדולטובה בנק חטף זיהום ברגל. כשהרוסים התקרבו, בסוף שנת 1944, פינו אותנו ברגל, ואני סחבתי את בנק כי הוא לא יכול היה ללכת. הצלחתי להביא אותו למאוטהאוזן. אותי העמידו בשורה ובנק ישב על החול כי הוא לא יכול היה לעמוד כבר. לאחר מכן העבירו אותי למחנה אחר והוא נשאר שם. מאז לא ראיתי אותו... ומשם כבר המשכתי לבדי.

שחררתי בגונסקירכן ליד לינץ. זה לא היה מחנה עבודה או ריכוז, פשוט שמו אותנו שם, שנגווע... זה כבר היה ממש סוף המלחמה והגרמנים נסוגו. לקראת סוף המלחמה, הם הרשו לצלב האדום להביא לנו חבילות של אוכל. עד היום אני לא יודע כיצד הצלחתי לקבל חבילה, כי פחדתי שהיהודים מסביבי יקרעו אותי לגזרים, אז פשוט ישבתי ואכלתי את הכול במקום. זה היה כמעט הסוף שלי כי אחרי זה, במשך יומיים, שכבתי בחוץ על החול ושלשתי.

למחרת שמעתי צעקות ”הגרמנים ברחו”, אבל לא יכולתי אפילו לקום. לא היה לי כוח. מישוהו צעק שהאמריקאים באים – התחלתי לזחול; לעבור חמישים מטרים לקח לי חצי יום. עברו שם טנקים ואני הרמתי את היד רק כדי שיראו שאני חי. לבסוף אמבולנס אחד עצר לידי ולקח אותי לבית חולים. אני זוכר שבבית החולים שקלו אותי – 33 קילו. הייתי בן 16... הועברתי לבית החולים של חיל האוויר הגרמני – הרשלינג – שהפך לבית חולים לטיפול בפליטי המחנות והצוות הרפואי היה גרמני. לאחר מכן הועברתי לבית חולים של חיל האוויר האמריקאי. אני זוכר שלקח לי שבוע או יותר, עד שהצלחתי לעמוד על הרגליים. כל יום הלכתי עוד 20 מטר, עוד 30 מטר.

הייתי שם בערך שבועיים. יום אחד אני שומע מרחוק-רחוק ששרים את 'התקווה'. יצאתי כמו מוכה ירח לכיוון השירה. כשהגעתי לשם התברר לי שאלו חיילי הבריגדה שאספו פליטים והעבירו אותם לאיטליה. יצאתי מבית החולים בפיגימה לכיוון אחת המשאיות, שם הרימו אותי ושמו אותי למעלה והגעתי לאיטליה. בבית החולים לא ידעו לאן נעלמתי...

באיטליה הגעתי ל-מודנה ומשם התחלתי לצאת, לנסוע בטרמפים, ליהנות מהחופש. העונג הגדול ביותר היה ללכת ברחוב על המדרכות, פשוט ללכת הלך וחזור. אחרי כל השנים שהייתי במחנות, העונג הזה ללכת... אי אפשר לתאר את זה, כי זה נשמע מאד לא הגיוני... לאחר מכן העבירו אותנו לסלבינו.

סלבינו (Selvino) היה מתחם של ילדי האצולה האיטלקית הצבאית. מנהל הבית היה משה זעירי, שעסק הרבה שנים בחינוך בארץ, חבר קבוצת שילר. הוא הקים בבית הזה ממש מדינה – סידורי עבודה, כיתות לימוד, מקהלה, הוצאת עיתון. אני הייתי כתב השבוע ההומוריסטי עם המדור 'הראי העקום'. יום אחד משה זעירי חלה וכולם רצו שאני אנהל את המקהלה וכך היה. בסלבינו התחלתי גם ללמוד עברית. המקהלה, דרך אגב, המשיכה גם לאחר שהגענו לקפריסין.

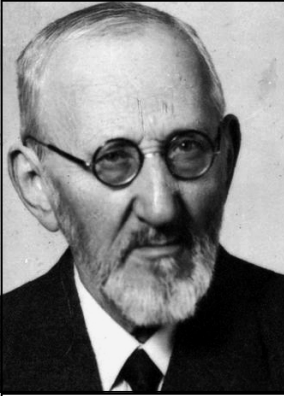
מסלבינו עלינו על הספינה 'כתריאל יפה' - זו הייתה הספינה הראשונה שהבריטים גירשו לקפריסין, בשנת 1946. הייתי בקפריסין בערך שלושה חודשים. משם העבירו אותנו למשמר השרון, במסגרת עליית הנוער. לאחר מכן נשלחתי לקורס מנצחים. כשחזרתי, קיבלתי לידי את המקהלה של הקיבוץ ולמעשה אז התחילה הדרך המקצועית שלי“.

...

בשנת 2007 הדליק הולנדר משואה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה במהלך העצרת הממלכתית ביד ושם. ב-23 במאי 2011 הוענק לו אות הוקרה על תרומה לזמר העברי בפסטיבל ימי הזמר בר-אילן, שנערך על-ידי אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה למדעי הרוח, המחלקה למוזיקה והמרכז לחקר המוזיקה העממית הישראלית, בשיתוף גלי צה"ל ובמלאת 40 שנה למחלקת המוזיקה בתחנה הצבאית.

ראיינו: לירז לחמנוביץ ואסף טל

רחוב על שם ר' אלתר דוד קורצמן הי"ד

ר' אלתר דוד הכהן קורצמן

שמים וצנוע בהליכותיו. היה ממייסדי "אגודת ישראל" העולמית, חבר הוועד הפועל שלה ונשיא "אגודת ישראל" בקרקוב. ממייסדי הראשונים של הסמינר למורות "בית יעקב ותרם רבות להקמת בנינו, בין מייסדי "ישיבת חכמי לובלין, ונשיא מוסד "בית מגדלי יתומים" בקרקוב ומנהלו בפועל, לו הקדיש את מירב זמנו ואהבתו.

טקס חנוכת רחוב "קורצמן" ע"ש ר' אלתר דוד הכהן קורצמן ז"ל, יתקיים ביום ד' ז' אייר תשע"ד 7.5.2014 בשעה 17:00 ברחוב קורצמן פינת רחוב איגו ולד בשכונת נחלת יהודה, ראשון לציון. הארוע יתקיים במעמד בכירי עיריית ראשון לציון ונציגי המשפחה, וכולם מוזמנים לכבד את המעמד.

ר' אלתר דוד הכהן קורצמן הי"ד היה מנכבדי ואצילי קרקוב ומפרנסיה. נודע כלמדן ונדבן גדול, משכיל, ירא

"בית מגדלי יתומים" שכן לפני המלחמה ברחוב דיטלה 64

המנהלת אנה פוירשטיין

בי"ז חשון, 28 באוקטובר 1942, בעת האקציה השנייה וחיסול בית היתומים בגטו קרקוב, סירב ר' אלתר דוד קורצמן בן ה-77, להיפרד מ-300 חניכיו היתומים.

בראש שיירת הילדים צעד איתם בדרכם האחרונה. יחד עמו הלכו בתו הלה ובעלה דוד שמלקס, המנהלת אנה פוירשטיין ויתר עובדי המוסד. כולם נרצחו בבלז'ץ.

אנשים בגטו התחילו להיעלם

אנשים בגטו התחילו להיעלם. סוכן גסטפו יהודי, שמעון שפיץ ומפקד המשטרה היהודית, שמחה שפירא, ערכו רשימות ובעזרתן היו תופסים אנשים, בדרך כלל בלילות, והובילו אותם למשטרה. השכם בבוקר היו מכניסים אותם למכוניות גרמניות, תחת משמר כבד, ומובילים אותם לאי-שם, לבלתי-ידוע, בלי להשאיר עקבות. מקרים כאלה היו רבים.

היו נעלמים יהודים, ובהתחלה גם פולנים שקיימו קשרים כלכליים עם הגטו. גם שמי הופיע פעם באחת הרשימות, אך בטרם נשלחה הרשימה נודע הדבר לרופאה, ד"ר בלאו. היא ומכריי האחרים התערבו לטובתו, עד שמחבר הרשימה, אותו שמעון שפיץ, הסכים למחוק את שמי. מה היה לשפיץ נגדי? בבית-המרקחת מתאספים תמיד תושבי הגטו, בעיקר בשעות הלילה, טען האיש. התערבותה של ד"ר בלאו הצילה אז את חייו...

מי היה אותו שפיץ? מי היה האיש שהכניס אותי לרשימת המיועדים למאסר? היה זה גבר כבן 55, כחוש וגבוה, גבו כפוף מעט, פניו שחומים, חיוך לגלגלי מרחף תמיד על פניו. קרקוב לפני המלחמה הכירה אותו ממשפט רעשני שהתנהל נגדו בגין מעילות והונאה. הוא הורשע ונדון לכמה שנות מאסר. בגטו הטיל אימה על כולם, או למי שלא השביע את רצונו – ימיו של האומלל היו ספורים. סופו, כסופם של משרתי גרמנים אחרים, היה מר: הוא חוסל בידי הקלגסים הגרמנים.

שפיץ ועוד איש כמוהו, אחד בשם ביאלוברודה (=זקן לבן), שכיר חרב אצל הגסטפו שריגל למענם, נשלחו לראדום, כביכול כדי לבלוש אחר מחבלים הנמצאים שם. אחרי זמן מה הגיעה שמועה ששניהם חוסלו. אז גם התברר

כיצד הגרמנים גומלים לבוגדים אלה על עבודתם הבזויה.

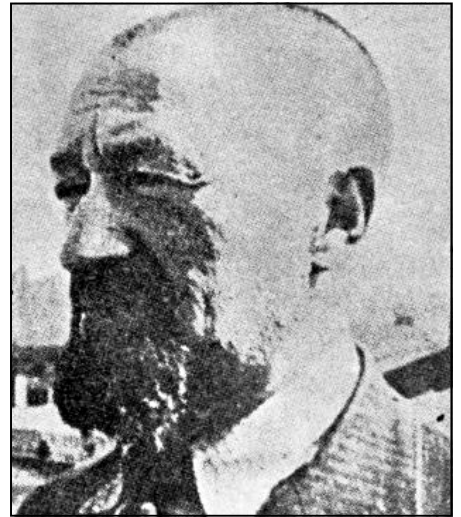
מלבד שפיץ יש להזכיר עוד משתפי פעולה עם הגרמנים שפעלו למענם בתחום הגטו ומחוץ לו: יולק אפל, העלמה סטפאניה בראנדשטטר, חילוביץ' ואשתו, פינקלשטיין, פרסטר, מארצלי גריינר, מארצל גולדברג, קליינברגר, קרנר, מיכאל פאצנובר, שמעון רוזן, מראיאן רוטקופף, איגנאצי טראובמאן, ויינינגר, וייסמן ואחרים. אלא שאין בידינו הוכחות חותכות למעשיהם. אנשי אמונם של הגרמנים נמצאו בכל מפעל, בכל מקום עבודה בגטו, בין היתר בתחנה לביקורת מכס – כאן הצטיינו ברודמאן ושטיינפלד בשירות הנאמן שנתנו לגרמנים.

שמותיהם של סוכני הגסטפו היו רשומים אצלנו על מרשמי התרופות, שאותם הצלחתי לשמור כל זמן הכיבוש. רובם ככולם חוסלו בידי הגסטפו או בידי ארגוני המחתרת הפולנים.

משפחת זלינגר, בעל ואשה, היו זוג מסוכן מאד שפעל בשירות הגסטפו. הוא היה בעל קומה ממוצעת, שערו שחום, הקפיד על תסרוקת ועל לבוש; היא נמוכה, שיערה בלונדי מחומצן, פני בובה, מדברת פולנית רצוצה. הם שיתפו פעולה עם קצין הס.ס. אוברשטורמפיהרר תיאודור היינמאיייר, שהיה הממונה מטעם הגסטפו על עניינים פוליטיים. היא היתה מאזינה לשיחות בבתי הקפה ומעבירה את תוכנן אל בעלה, שלא בחל בשום תפקיד שהטיל עליו הגסטפו. הוא היה מוסר לידי יהודים שנשאו תעודות של "ארים", ומסגיר גם פולנים שקיימו קשרים עם יהודים...

מתוך: תאדאוש פנקביץ, בית מרקחת בגטו קרקוב

"הוגים והגיונות" - בן ציון רפפורט הי"ד

הפילוסוף בן ציון רפפורט 1884-1942

ספרו "הוגים והגיונות" של הפילוסוף בן ציון רפפורט, מורה ללימודי היהדות בגימנסיה העברית בקרקוב, ראה אור בקרקוב בשנת 1936, בהוצאת התאגדות הסופרים העברים מפלט. וכך מספר עליו הרוקח תדאוש פנקביץ, בספרו "בית מרקחת בגטו קרקוב":

"מפעם לפעם היה מבקר אצלי הדוקטור למשפטים ולפילוסופיה בן-ציון רפפורט. הוא היה גם סופר ועיתונאי, דמות ידועה. הוא היה אולי בן 68, לבן שיער, גבוה והתגורר עם אחותו הקשישה בגטו. הצטיין באינטליגנציה בלתי רגילה. דיבורו היה נעים ומרתק. נהניתי מאד לשמוע אותו מספר על עבודתו המדעית, על נסיעותיו, מחקריו והשקפת העולם שלו. ואולם, למרבה הפלא המלחמה לא עניינה אותו כלל, כשם שלא עניינו אותו החדשות מן החזית ואפילו לא עניינים הקשורים במלחמת הקיום היומיומית. הוא חי כאילו על כוכב אחר, כולו שקוע בעבודתו המדעית. חובב מושבע של מתימטיקה, היה מסוגל להשקיע שעות רבות בפתרון שאלות מתמטיות. "מעולם לא השתעממתי", היה אומר לי, "וגם אם יינתן לי לחיות אלף שנים, לא יספיק לי הזמן לדברים המעניינים אותי".

יום אחד בא וסיפר לי שהוא רוצה לשלוח מכתב רשום לז'נווה או לשגרירות שוויץ בברלין. לדבריו עלה בידו לפתור שאלה מתמטיות, שפיתגורס הכריז עליה שאינה ניתנת לפתרון – חלוקת זווית לשלושה חלקים בעזרת סרגל ומחוגה. רפפורט טען שעשה את כל החישובים האפשריים, והוא בטוח שאינו טועה. את המכתב לשגרירות שוויץ

בברלין לא שלחתי, אי אפשר היה, אך לא אמרתי לו, כי לא רציתי לצער. יום יום היה בא לשמוע האם נתקבלה תשובה. בתמימותו האמין שפרסום פתרונו יהפוך אותו לאיש עשיר, ושגם הגרמנים יניחו לו ולאחותו לצאת מן הגטו ולחיות כאדם חופשי.

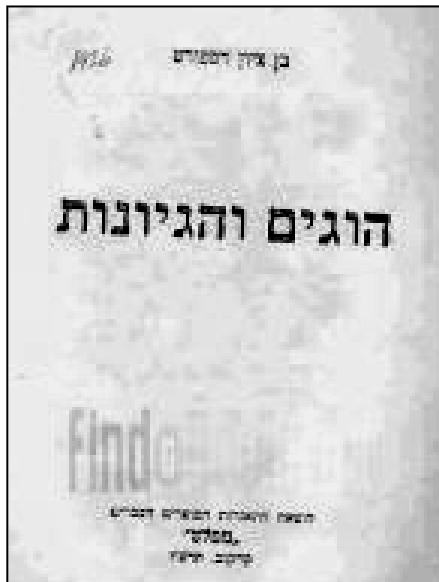
אמרתי לו שאני מכיר פרופסור למתימטיקה באוניברסיטת קרקוב ושאני מוכן ללכת אליו כדי להזמין לבוא לגטו – גם אסדר לו רשיון כניסה – כדי שיוכלו שניהם לשבת בבית-המרקחת ולשוחח על התגלית. רפפורט התלהב מאד. ואכן הפגישה התקיימה. מכרי זה, תדאוש ואז'ווסקי, מתימטיקאי ידוע באוניברסיטה היגלונית, הסביר מיד בבואו שהשאלה קרוב לוודאי שאינה ניתנת לפתרון, בדומה ל"פרפטום מובילה" (תנועה נצחית), אך הוא היה מעוניין לראות את הגטו ולשוחח עם ד"ר רפפורט.

הם נפגשו אצלי פעמיים. לאחר שעבר בקפדנות על פתרונו של ד"ר רפפורט, קבע פרופסור ואז'ווסקי שלמרות שהבעיה אמנם אינה ניתנת לפתרון מוחלט, בכל זאת שיטתו של ד"ר רפפורט היא הטובה והמדויקת ביותר מכל אלה הקיימות עד עתה, והיא תפורסם בכתבי-עת מדעיים. וכך אמנם היה בתום המלחמה, אך רפפורט לא זכה לראות בפרסום הצלחתו. הוא גורש ב"אקציה" של חודש יוני – ונספה.

בחודשי האביב של 1942 התכתב בן ציון רפפורט עם בנו, בעברית. המכתב שנמצא בשנת 1944 אצל שערן בקטוביץ, הובא מאוחר יותר ארצה וראה אור בהוצאת מוסד ביאליק. קטעים מהמכתב, מתוך אתר "יד ושם" מובאים להלן:

לבני היקר, לרעייתו ולילדות האהובות שלום וישע רב!

זה כמה נכסוף נכספתי לשוחח איתכם לכל הפחות בכתב, ולשפוך לפניכם את שיחי. לבי מלא צער וגעגועים. מצטער אני שאיני יכול לראותכם ואת הילדות היקרות והאהובות... אני מרגיש צורך והכרח לכתוב לכם מילים אחדות. מה יש לי להגיד לכם? בעיר אין כאן שום ענין חשוב. אילו היו שנים כתיקון, לולא שעת חירום דהאינדא, הייתי רוצה לייצץ לך, בני היקר, שלא לכעוס ושלא להתרגז והעיקר שלא לדאוג. עכשיו אנו רואים כמה היו כל דאגותינו לפני המלחמה דאגות

הבל וכל התרגזותנו לשווא. אז כשלא חסר לנו מאומה. הייתה לנו דירה גדולה ומרווחת, ישבנו לבטח, על מה היה לנו לדאוג ועל מה היינו צריכים להתרגז? ובכל זאת! כמה פעמים היינו מרוגזים ומלאי עגמת נפש. בנוגע לי, איני יודע אם אתם יודעים את הדבר, הייתה התרגזותי נובעת תמיד מתוך אהבה ודאגה לגורלכם, לפיכך, אם חטאתי לך בני או לאשתך ולילדות, אני מבקש שתסלחו לי. גם עכשיו אשרי האיש אשר יכול להתגבר על פחדיו ודאגותיו ולהתאזר באמונה ובבטחון. אמנם קשה מאד בשעה זו לייצץ עצות אבל אתם עודכם צעירים, ואני מקווה שתזכו לימי השלום והמנוחה, ולפיכך אני מייצץ להתרחק מן הכעס ומן הדאגה ככל האפשר. כמה פעמים אנו מתרגזים על אודות עניינים שהם בעינינו חשובים, ואחר כך הם מתגלים כקלי ערך לגמרי, ולהיפך אנו מזלזלים לפעמים ובזים לדברים קטנים שהם באמת חשובים ורבי תוצאות...

עוד דבר חשוב שאני רוצה להעיר עליו הוא שמירת הלשון מן כל מיני שקר, הוצאת דיבה, לשון הרע והוצאת דינו של אדם לכף חובה... בנוגע לי, אני עסוק מאד בכתיבת אותו הספר שהתחלתי בשנים האחרונות. אני כותב, מתקן ומעתיק (רוצה אני שיהיו ממנו שני אכסמפלרים), הוא חשוב בעיני מאד, מפני שהוא כולל מאמרים רבים שיש בהם השקפת עולם שלי, על תיאסמוס, גוף ונפש, תעודת האדם ועוד...

ואתה בני, סלח לי על אשר אני בא אליך בשעה זו בעצות, בשעה שנחוצים לך דברים אחרים, דברים של ממש, אבל מה אעשה ואין בידי לעשות לטובתך הרבה.

לזכרה של ידידתי ד"ר פליציה קראי

עם הפרידה מידידתי הקרובה והיקרה אני סוגרת פרק נוסף ומשמעותי בחיי.

פלה לבית שכטר היתה אשה יצירתית, משכילה, ברוכת כשרונות, בעלת חוש הומור מיוחד ויכולת להעניק לאחרים.

בשואה גילתה כוחות השרדות במחנות, וגם שם היתה פעילה בתחומי אומנות, דבר שעזר לאסירות להתמודד ולהתגבר על המציאות הקשה. לא פלא שאחרי שנים של נתק מהנורמות והערכים האנושיים, אחרי שחזרה מהתופת לקרקוב, החליטה להקדיש את רוב זמנה ומרצה ללמוד השואה ולקחיה.

לקרקוב הגיעה עם שתי אחיות, שהקשר ביניהן היה חזק ומחייב. היא רצתה להגשים חלום וללמוד באקדמיה למשחק בקרקוב, אותה סיימה בהצלחה רבה. נפגשנו בקן "השומר הצעיר" ומאז התחזקה ידידותנו בפעילות ובהתגייסות למשימות.

פלה הצטיינה בפעילויות שונות אך בעיקר בתחום האומנותי: בימוי, משחק, כתיבת סטירה, ספורים, ארגון מסיבות ועוד. אני זוכרת שמשחקלטנו בקן להעלות מחזה של ביאליק ולהציגו על מנת לגייס

כספים, מיד התגייסה פלה וקיבלה על עצמה לבצע את ההצגה על הצד הטוב ביותר.

בארץ הקימה פלה את משפחתה. כאן נולדו בנותיה התאומות, אך זמן קצר לאחר מכן התאלמנה. הודות לאחותה ברונקה התגברה על המצוקה והמשיכה בזוגיות עם חיים, שתמיד תמך בה וטיפל בה בשלב האחרון של חייה.

בארץ עבדה כמורה לספרות בתיכון, אך לרגע לא הזניחה את נושא השואה. כתבה מאמרים וספרים, חוברות לבתי ספר ונתנה הרצאות. עם סיום לימודי הדוקטורט שלה הוזמנה להרצות על השואה גם בפולין ובגרמניה.

אני מחזיקה בידי תמונה מהמפגש של בוגרי "השומר הצעיר" בקן קרקוב ברחוב דיטלה 44, מפגש שהתקיים 30 שנה לאחר עלייתנו ארצה במושב מגשימים. מפגש מלא נוסטלגיה וגעגועים לקן שהחזיר לנו את ילדותנו ונעורינו האבודים בשואה, שהעניק לנו עדוד ובטחון, הגשמה עצמית, תקוות חדשות וסלל לנו את הדרך לעלות ארצה.

פלה תשאר בזכרון רבים מאתנו כחלק היפה שחווינו איתה, חברה נאמנה, אדם רגיש שהקדישה את מיטבה לזיכרון השואה, כדי שיכנס לליבם של בני המשפחה, והאומה - גם מבחינה אנושית ואוניברסלית. תנחומי הכנים לבעלה, לבנותיה, אחיותיה וכל בני המשפחה. יהי זכרה ברוך,

שושנה אדלר

אצל יצחק פינסטר, בן למשפחת תורן (Thorn) מקרקוב, נשתמרו מספר רב של תמונות ומסמכים מהימים שלפני המלחמה ומתקופת השואה.

במכתב שלהלן, שנכתב בקרקוב ב-21 בפברואר 1941, ונושא חותמת של מסעדת תורן מרחוב קרקאואר 13 בקרקוב, כותב המפקח הגרמני ("טרויהנדר" Treuhänder ג.) אלכסנדר גרצמכר אל משרד העבודה ברחוב לובלסקה 25, קרקוב.

וכך הוא כותב:

כנאמן מסעדת תורן ברחוב קרקאואר 13 הוקצו לי היהודים הללו כמלצרים:

- 1 מוזס תורן
- 2 יצחק תורן
- 3 סלומון תורן

הגעתי למסקנה שאת המסעדה עליה אני מפקח פוקדים יהודים בלבד, והיא ממוקמת במרכז הרובע היהודי.

אורחים יהודים יכולים לקבל שרות רק מצוות יהודי, ולפיכך אני מבקש אישור לנזכרים לעיל.

אי אפשר להחליף את צוות העובדים ולהעסיק במקומם עובדים ארים.

על החתום: מסעדת תורן, טרויהנדר ג. אלכסנדר גרצמכר

1469
Krakau, den 21. Februar 1941.
1 = 1742
2 = 1743
3 = 1744 k. 8667

RESTAURANT-THORN
TREUHANDER
G. ALEXANDER GRETZMACHER
Krakau, Krakauerstrasse 13.

Arbeitsamt, Krakau
eingelangt am 21. II. 1941
Sachgebiet:
T.H./J. 2.5463

An das
Arbeitsamt,
K r a k a u .
Lubelska 25.

Als Treuhänder des Restaurants Th o r n ,
Krakauerstrasse 13, wurden mir die Juden
1. Moses Thorn,
2. Izaak Thorn,
3. Salomon Thorn,
als Bedienungspersonal zugewiesen. - Ich stelle fest,
dass das von mir betriebene Restaurant ausschliesslich von
Juden besucht wird und auch im Zentrum des Judenviertels
liegt. Die jüdischen Gäste können daher nur von Juden be-
dient werden und bitte ich um Bestätigung, dass für die
Vorgenannten keine arische Ersatzkräfte gestellt werden
können.

RESTAURANT-THORN
TREUHANDER
G. ALEXANDER GRETZMACHER
Krakau, Krakauerstrasse 13

קוראים כותבים

על בית הספר למסחר

מר שלום לוי (קוראים כותבים, נוביני קרקובסקיה גיליון 86) מלין על השימוש הבלתי ראוי, לדעתו, בכינוי "חיים יהודיים" של הנעשה בקרקוב.

פולין, בה חיו לפני המלחמה מעל שלושה מיליון יהודים, הפכה בשל כך לגיא ההריגה הגדול של השואה. בתום השלטון הקומוניסטי החלו מתי מעט לפקוד את אתרי החורבן וההרג, לרוב כדי לראות מה נותר מעולמם החרב, עולם בו חי ישוב יהודי מפואר בעל שורשים עמוקים בממלכה מאז תקופת המלך הנאור קזימיר הגדול במאה הארבע עשר, ישוב שיצר נכסי תרבות והקים דורות של אנשי רוח ומעש.

עם השנים הלך והתעצם זרם המבקרים. בין ערי העלייה לרגל החלה להתבלט קרקוב, אולי בשל קרבתה למחנה המוות אושוויץ, אולי בשל יופייה, אצילותה ומקום מושבה של האוניברסיטה היגילונית או בשל מזלה שלא חרבה כמו אחותה הגדולה, וורשה. שלטונות העיר ותושביה קבלו את הבאים בשעריה בסבר פנים יפות ובלב חפץ. יותר מכל מדינות וערי אירופה, למעט גרמניה, עזרו ממשלת פולין ושלטונות העיר לשמר את המעט שנותר ולשחזר את אשר ניתן. בקרקוב נעשה בתחום זה יותר, הרבה יותר, מאשר במקומות אחרים. איש לא מעלה על דעתו שהאירועים האלה כוונתם להחזיר את עטרת החיים היהודיים ליושנה. לאומת זאת נכרת בהם הכמיהה, של ניצולי השואה, ילידי קרקוב, לחדש קשרים, לשמר זיכרונות ולשתף בהם את ילדיהם.

צר לי על דבריו של מר לוי ועל כך שמצא לנכון לבדוק בציציות המניעים של השלטונות שמא אינם טהורים ושיקולים כלכליים ביסודם, או את כוונתם של לומדי עברית הנוצרים שמא אין זו אהבת יהדות טהורה המדריכה אותם. מה טעם לנבור במעשים טובים אלה ולהתריע נגד כינויים "חזרה לחיים יהודיים" כאילו חטאו חטא גדול בכך שנטלו לעצמם תואר שאינו מגיע להם.

ראוי היה שמר לוי יגדיר קריטריונים החייבים להתקיים על מנת לזכות את הנעשה בכינוי "חיים יהודיים". מאחר ולא עשה זאת לא נותר אלא לתהות באשר למניעים שהביאו אותו לכתיבת דבריו.

אפרים רביז

שמעתי וקראתי אודות ה"חיים היהודיים בקרקוב". לא הייתי מרחיק לכת כמו Jack Kuper אם כי אני מסכים לחלק מדבריו. יכול להיות שיבואו כמה צעירים אמריקאים, שאין להם מה לעשות, לקרקוב אבל אין בין זה לבין התחדשות החיים היהודיים בקרקוב שום דבר משמעותי.

אני יודע כי באוניברסיטה היגילונית יש פקולטה ללימודי יהדות, לומדים שם עברית, מעט יידיש, וההתייחסות של הסגל והסטודנטים הפולנים לנושא רצינית ביותר אבל זה נכון גם לגבי הפקולטה לשפות קלאסיות ...

אני מתייחס באותו אופן לפסטיבלים של יוני: יש להם ערך תיירותי, זה משהו "שונה", אבל אין בין זה והתחדשת החיים היהודיים בקרקוב שום דבר.

פרופ' אורי שמואלי

בגיליון 85 כתב פרופ' וסרמן כי בקרקוב פעלה אגודה חרשים יהודים. אולי מיהו מהקוראים יודע על פעילותה של אגודה יהודית של עיוורים, ששמה היה בוינובו (Bojanowo). יו"ר האגודה היה הנריק פליישר, וזכורני שהוזמנתי פעם על ידו לנשף ריקודים של האגודה.

צבי גרינגרס

במודעות האבל שפורסמו בגיליון 86 נפלו שתי טעויות: רחל (רוניה) אנגלרד ז"ל היתה ניצולת מחנות פלשוב ואושוויץ וד"ר פליציה (פלה) קראי ז"ל היתה ניצולת מחנה האסאג-לייפציג.

בית הספר למסחר בקרקוב (Szkoła Ekonomiczna Handlowa w Krakowie) הוקם ב-1892, בימים שבהם קרקוב השתייכה למונרכיה האוסטרו-הונגרית. בית הספר יועד לתלמידים בוגרי כיתה ד' של הגימנסיה, והלימודים התקיימו בבנין (שתוכנן על ידי הארכיטקט יאן זאבוטסקי ברחובות סטרשבסקיגו, פודוולה וקפוצינסקה. ב-1908 שונה שם בית הספר ל- Akademia Handlowa, וב-1918 נפתח אגף לבנות. הבנים למדו באגף שברחוב סטרשבסקיגו, והבנות באגף שברחוב קפוצינסקה. ב-1925 שוב שונה שמו של בית הספר ל- Szkoła Ekonomiczna Handlowa, וב-1935 שונה השם ל- Gimnazjum Kupieckie. היום שמו הוא Zespół Szkół Ekonomicznych Nr. 1.

על שם מיקולאיה קופרניקה. בשנים שלפני המלחמה למדו בבית הספר יהודים רבים, אשר היו כ-50% מהתלמידים. גם רעייתי ואני למדנו בבית ספר זה. בבית הספר היו שני מסלולים: לימודים תלת-שנתיים ובסיומם תעודת בגרות "קטנה" (Mała Matura); ומסלול ארבע-שנתי שבסיומו תעודת בגרות רגילה (Matura); בעלי תעודת גמר ארבע שנתי יכולים היו להמשיך במסלול דו-שנתי ב- Technikum Ekonomiczne.

אל המורים פנינו בשם פרופסור. אני זוכר כמה שמות: המנהל ורונייבץ, המורים דודה, סטניסלסקי, מוחניצקי, פשוו, פעטעלענץ; התלמידים: דיאמנט - עורך הכלכלה בעתון נוביני דז'ניק, המהנדס ליבסקינד, דר' ולנר (עסקן מפלגת מפא"י), ועוד: אחים שטרנברג, האחים שנברג, האחים גולדברגר, ביגלמן מנהל במשרד האוצר בתל-אביב לוקסנבורג, רומק הוכמן (מלצק) הבנות לוטקה קינסלר, לבינגר, הלה וינדלינג. בשנת 1956 התקיים בתל אביב מפגש של תלמידי בית הספר, ביוזמת המהנדס ליבסקינד.

צבי גרינגרס

